

Leerlingen van de St. Antoniuschool in 1919 met veel bekende Heemsteedse namen als Verdonschot, Van Houten, Van der Weiden en Ruyzenaars.

Villa Djokjakarta (onder) aan de Kerklaan bood korte tijd onderdak aan leerlingen van de Dreefschool. De villa is in 1939 gesloopt. Links juf Hoepermans met een groep kinderen in de tuin van Djokjakarta. Aan de overkant lag het Schoollaantje naar de Antoniuschool.

Een explosieve groei van het aantal scholen

Franciscanessen, Beets, De la Salle...

Vanaf 1924 werd in Heemstede de ene na de andere school gebouwd. De nieuwe onderwijswet van 1917 maakte het mogelijk om voor het groeiend aantal kinderen in het dorp zowel katholieke, openbare als protestantse scholen te stichten.

Tot aan de 20ste eeuw waren er in Heemstede twee scholen: een openbare en een protestantse. Dat lijkt vreemd, toentertijd was het merendeel van de bevolking immers katholiek. Voor een verklaring moeten we terug naar 1851, toen er aan de openbare school een nieuwe hoofdonderwijzer werd benoemd. Dat had ingrijpende gevolgen.

De Openbare Lagere School aan de Voorweg was tot 1851 de enige lagere school in Heemstede. Meer dan een halve eeuw, van 1798 tot 1851, was de protestant Abraham Harrebomée er het hoofd der school. Daarnaast was hij voorzanger in de Nederlands-Hervormde Kerk. Toch was het onderwijs dat er gegeven werd neutraal; godsdienstige opvoeding was de taak van het gezin en de kerk. In 1851 kreeg de 72-jarige Harrebomée eervol ontslag. Omdat het merendeel van de schoolkinderen katholiek was, vond de gemeenteraad dat zijn opvolger van katholieken huize moest zijn. Met zes van de zeven stemmen werd Hendrikus H.B. Binnenwiertz benoemd tot nieuwe hoofdonderwijzer.

Al direct na zijn aanstelling drukte Binnenwiertz een rooms stempel op de school. Zo wilde hij op Driekoningen, Sacramentsdag, Allerheiligen en nog meer katholieke

feestdagen de school sluiten. Dat accepteerden de protestanten niet. Nicolaas Beets, predikant van de Nederlands-hervormde kerk te Heemstede, richtte de Vereniging Bijzondere Protestantsche School te Heemstede op. De vereniging moest wel zelf voor de financiële middelen zorgen, want in die tijd werden alleen openbare scholen van overheidswege gesubsidieerd. De raad ging akkoord en nog geen jaar later legde Maria Elisabeth Beets, het vijfjarig dochtertje van de predikant, de eerste steen voor een schoolgebouw aan de Camplaan, waar nu perceel nummer 12 is. De 43 protestantse leerlingen verhuisden naar de nieuwe school, de overgebleven leerlingen, bijna allemaal katholiek, bleven aan de Voorweg onder de hoede van Binnenwiertz. Zo had Heemstede vanaf 1852 een protestantse en een 'katholieke openbare' school.

Een nieuw gebouw voor de Bijzondere Protestantsche School

In 1901 diende de hoofdonderwijzer van de protestantse school, G. Klijn, een klacht in bij zijn bestuur. Het bevolkingsaantal en dus ook het aantal jonge kinderen was zo sterk gegroeid dat het twee lokalen tellende schoolgebouw aan de Camplaan te klein was geworden. De keuze was: verbouwen

Onderwijs na de Franse tijd

Toen de Fransen het in ons land voor het zeggen hadden, werd de scheiding van kerk en staat ingevoerd. Het onderwijs was openbaar en werd betaald door de overheid. Wie een bijzondere school wilde stichten, moest dat zelf betalen. De school moest opleiden tot 'alle christelijke en maatschappelijke deugden', maar religie mocht niet te veel nadruk krijgen. Er kwam protest uit zowel de protestantse als de katholieke hoek. De christelijke politieke partijen, voorstanders van bijzonder onderwijs, kwamen tegenover de liberalen en socialisten te staan: de schoolstrijd. In de grondwet van 1848 (Thorbecke) werd de vrijheid van onderwijs opgenomen. Ieder kreeg de vrijheid een eigen school te stichten, mits hij daarbij voldeed aan een aantal kwaliteitseisen. Maar, niet elke school werd in gelijke mate uit de schatkist betaald.

Daar kwam verandering in toen in 1920 de Wet op het Lager Onderwijs tot stand kwam, waarin de financiële gelijkheid tussen openbaar en bijzonder onderwijs werd vastgelegd. Dit was het startschot voor een ware explosie aan bijzondere scholen en de verzuijing in het onderwijs. Broeder- en zusterorden en congregaties speelden hierin

een belangrijke rol; door de oprichting van eigen kweekschoolopleidingen leverden zij hun eigen onderwijskrachten. In 1908 werd in Baarle Nassau door de broeders van De la Salle een kweekschool gesticht. Die werd in 1966 overgeplaatst naar de villa Hertenduin aan de Herenweg in Heemstede.

Nicolaas Beets in reliëf. De steen hing eerst in het schoolgebouw aan de Bosboom Toussaintlaan en verhuisde in 1983 mee naar het nieuwe gebouw aan de Sportparklaan, waar hij een plek in de hal heeft gekregen.

of nieuwbouw. Het bestuur besloot een nieuw schoolgebouw plus onderwijzerswoning neer te laten zetten aan de Voorweg, schuin tegenover de openbare school. In 1905 was het gebouw klaar. Het had vier lokalen, met aan beide zijden een gang met daarin lange klompenbakken. Al snel bleek ook dit gebouw te klein, zodat er al in 1913 twee lokalen werden aangebouwd. In 1931 volgde weer een verbouwing, waarbij de ingang aan de Bosboom Toussaintlaan kwam te liggen. Bij die gelegenheid werd door de ouders een fraai basreliëf met een beeltenis van de stichter geschonken.

De openbare school: Voorweg – Achterweg – Voorweg

De openbare dorpsschool, aanvankelijk een ruimte in de woning van de hoofdonder-

wijzer, verhuisde in 1818 van de Voorweg naar de Achterweg. Ook daar had de school maar één lokaal, dat met een houten schot in tweeën gedeeld kon worden. In 1882 werd op aandrigen van hoofd der school Petrus Staal een nieuwe school aan de Voorweg gebouwd, de oorsprong van het huidige schoolgebouw. De Voorweg-school, gestart in 1625, mag zich de oudste nog bestaande school van Nederland noemen.

St. Antonius- en St. Jozefschool, de eerste echte katholieke scholen

In 1864 verscheen de encycliek van paus Pius IX, waarin hij de katholieken opriep voor eigen onderwijs te zorgen. In het zogeheten onderwijsmandaat van 1868 namen de Nederlandse bisschoppen deze oproep over. Ze vonden dat er, onder toezicht van de kerkelijke overheid, katholieke scholen moesten komen om de leerlingen de godsdienst te onderwijzen. Dit voorstel

viel verkeer in Heemstede. De openbare school, grotendeels bezocht door katholieke leerlingen, fungeerde immers al min of meer als katholieke school. Bovendien zouden alle kosten voor het bijzonder onderwijs uit eigen zak betaald moeten worden en die offerbereidheid was er bij de meeste – doorgaans arme – katholieken niet. Maar de bisschop bleef aandringen en hij vond uiteindelijk een gewillig oor bij pastoor Henricus Petrus Zeegers, die in 1896 in de Bavoparochie was aangesteld. Aan de Kerklaan, achter de Sint Bavokerk, werd het Antoniusgesticht gebouwd met aangrenzend de eerste officiële katholieke school van het dorp, de Sint Antonius-school. In 1899 ging de school – bestemd voor zowel jongens als meisjes – open, de zusters franciscanessen van het Luciagesticht te Rotterdam kregen er de leiding. Hoe pijnlijk was dit voor Petrus Staal, hoofd van de openbare school! In 1895 was zijn school nog met een extra lokaal uitgebreid, maar direct na de opening van de Antonius-school hield hij minder dan de helft van zijn leerlingen over.

Standen

Opmerkelijk is dat de school in de beginperiode was ingedeeld in standen, de 1ste en de 2de. De benedenverdieping was ingericht als ‘volksschool’, terwijl op de eerste verdieping de kinderen uit de betere stand les kregen. Het lesrooster was voor beide standen wel gelijk, zo is te lezen in een overzicht van het lesrooster, dat in 1922 ter goedkeuring aan het gemeentebestuur werd gestuurd.

Een klas van de Jozefschool in 1910. Links de heer J.C. Vintgens, het eerste schoolhoofd, rechts meester Snel.

Pastoor Zeegers was nog niet tevreden, hij vond dat de jongens en meisjes uit zijn parochie apart naar school moesten gaan. Hij kwam met het voorstel een fonds te stichten voor de bouw van een eigen jongensschool. In 1904 kon, in opdracht van het Rooms Katholiek Kerkbestuur

van Berkenrode, aan de overkant van de Herenweg de Jozefschool gebouwd worden. Aan de buitenkant was duidelijk te zien dat het een katholieke school betrof: in het midden van het symmetrische pand prijkte het beeld van de patroonheilige St. Jozef, geflankeerd door de op witte geglaazuurde tegels geschilderde

Het Antoniusgesticht van de zusters franciscanessen aan de Kerklaan in 1900, met daarnaast een lagere school voor meisjes, een bewaarschool en een breien naaischool. Links de Bavokerk.

Een van de eerste foto's van de Sint Jozefschool aan de Herenweg.

De voormalige onderwijzerswoning van de Jozefschool aan de Herenweg.

tekst 'Roomsche Katholieke Parochiale Jongensschool'. En zo gingen de katholieke Heemstedse jongens en meisjes voortaan gescheiden naar school.

In 1925 namen de broeders van De la Salle, die op verzoek van pastoor IJzermans vanuit Baarle-Nassau naar Heemstede waren gekomen, de leiding van de jongensschool over. Omdat Dirk Pronk, vanaf 1908 het hoofd van de Jozefschool, aan doofheid leed en vervroegd met pensioen mocht gaan, nam een van de broeders, Gabriël, zijn taak over. Voorwaarde van de congregatie was wel, dat de twee onderwijzeressen de school zouden verlaten. In 1963 kwam er voor de eerste en tweede klas weer een juf

te staan en in 1969 werden voor het eerst meisjes toegelaten. Omdat de staat van het gebouw verslechterde, verhuisde de Jozefschool in 1977 naar een nieuw gebouw aan de Van der Waalslaan. Na de fusie met de Sint Antoniuschool in 1993 werd de naam veranderd in De Ark.

Bosch en Hoven, de eerste school in het noorden van het dorp

In de eerste decennia van de vorige eeuw breidde het aantal inwoners zich in rap tempo uit. Nieuwe wijken werden gebouwd waar zich veel jonge gezinnen vestigden. Het liefst zagen de ouders hun kinderen dicht bij huis naar school gaan. Toen

De Bosch en Hovenschool aan de Adriaan Pauwlaan in de jaren twintig.

Ontslag onderwijzeressen

In 1925, toen de broeders er aan de leiding kwamen, moesten de twee onderwijzeressen van de Jozefschool het veld ruimen. De reden wordt niet expliciet genoemd, maar laat zich raden. Ook in het openbaar onderwijs was de aanstelling van vrouwelijke collega's niet vanzelfsprekend.

In die periode stond de aanstelling van gehuwde vrouwelijke onderwijzeressen meerdere malen op de politieke agenda. In de discussies wonden de raadsleden er geen doekjes om: 'Hoe meer onderwijzeressen er zijn en jonge onderwijzers, hoe meer dingen er kunnen gebeuren, die niet in de haak zijn.' 'Als de onderwijzeres haar diploma op hoogere waarde stelt dan een man, moet ze geen man nemen.' 'Het is mogelijk, dat zij zooveel lust in het onderwijs heeft, dat ze geen man zal aankijken.'

In december 1928 leidde het voorstel om 'een onderwijzeres die voor haar vijfenveertigste jaar in het huwelijk treedt, met ingang van de huwelijksdag te ontslaan' tot heftige debatten in de raadszaal. Kon een gehuwde onderwijzeres wel een goede moeder zijn en werden de gezinsbelangen niet geschaad? Dit schrijft de *Eerste Heemsteedsche Courant* van 21 december 1928. Raadslid De Boer was er niet van overtuigd dat de gehuwde onderwijzeres ook een goede moeder kon zijn. Ook Van Unen vond dat de gezinsbelangen zouden worden geschaad. De heer Vring daarentegen merkte op dat de koningin toch ook een goede moeder was. Mevrouw Bigot zei dat de vrouw zich niet meer in een hoekje liet drukken en mevrouw De Voogt vond dat alleen naar de prestaties van de betreffende persoon moest worden gekeken. Vijf van de veertien raadsleden stemden tegen, het voorstel, dat alleen betrekking had op openbare scholen, werd aangenomen.

in 1920 de financiële gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs werd vastgesteld, was dat een extra stimulans om nieuwe scholen te stichten. En dat gebeurde; tot 1924 waren er vier scholen in het dorp, in 1936 was dit aantal gestegen tot twaalf. Toch ging dat niet zonder slag of stoot.

In 1921 diende de 'Vereniging Bijzondere Protestantse School te Heemstede' een verzoek in bij de gemeente tot de oprichting van een christelijke school in het noorden van Heemstede, samen met een lijst handtekeningen van ouders die daarmee te kennen gaven hun kind naar de nieuwe school te sturen. Het liefst wilden ze een school in de directe omgeving van de in dat jaar geopende gereformeerde kerk aan de Koe-diefsaan. De gemeenteraad was sceptisch; als ze daar toestemming voor gaven, zouden er in het noorden ook een katholieke en openbare school moeten komen. In het zicht van de aangekondigde annexatieplannen, durfde de raad het niet aan te investeren in een nieuwe school die wellicht over een paar jaar op Haarlems terrein zou lig-

gen. De bestaande protestantse school aan de Voorweg moest dan maar vergroot worden en kinderen uit de noordelijke buurten konden wel in Haarlem naar school gaan, vond men.

De mensen van de vereniging hielden echter voet bij stuk – ze stonden dankzij de nieuwe wet in hun recht –, zochten het hogerop en werden uiteindelijk via een kroonberoep in het gelijk gesteld. Mede door de inspanningen van dominee F.W.A. Korff, voorzitter van het nieuwe schoolbestuur en predikant van de Nederlands Hervormde Kerk, kon in 1924 de Bosch en Hovenschool aan de Adriaan Pauwlaan worden geopend. Het nieuwe schooljaar begon met 270 leerlingen. Bij die gelegenheid werd de eerste protestantse school van het dorp aan de Voorweg omgedoopt tot Nicolaas Beetsschool, die datzelfde schooljaar startte met 150 leerlingen.

De bel in het torentje van de Bosch en Hoven – die nog steeds elke schooldag inluidt – is een herinnering aan de buitenplaats Bosch en Hoven, op het voormalige terrein waarvan de school is gebouwd.

Vogelnestjes

Baldadigheid is van alle tijden. In 1929 kreeg het hoofd van de Nicolaas Beetsschool, Th. J. Heydanus, een brief van Burgemeester en Wethouders met de vraag om zijn leerlingen aan te spreken op hun gedrag. De jeugd zou zich, aldus de brief, schuldig hebben gemaakt aan 'het uithalen van vogelnestjes, speciaal in Groenendaal. Er zijn jongens die de vogeleitjes op de tramrails leggen, om deze zodoende te doen vernietigen. Ook het stukgooien van ruiten van leegstaande huizen komt meermalen voor. Het plukken van bloemen en planten uit tuinen langs openbare wegen en plantsoenen is ons ook niet onbekend.'

Haarlem werd al vanaf 1916 montessorionderwijs gegeven. De ouders betaalden dit helemaal zelf. De nieuwe onderwijswet maakte het mogelijk ook in Heemstede een montessorischool te stichten. Een groep ouders zamelde handtekeningen in, waaruit bleek dat er voldoende draagvlak voor zo'n school was. In 1924 was de feestelijke opening van het nieuwe gebouw aan de Middenlaan in het Haarlemmerhoutpark (toen nog Heemstede, tegenwoordig Churchilllaan, Haarlem). Maria Montessori verzichtte zelf de opening met een toespraak in het Frans.

De openbare Bronsteeschool

In 1927 kwam er een nieuwe grens tussen Heemstede en Haarlem. Daarmee verdween de Montessorischool naar Haarlems grondgebied en had het noordelijk deel van Heemstede geen openbare school meer. Kinderen uit dat deel van het dorp die niet bij een kerkgenootschap waren aangesloten, gingen nog steeds naar de openbare school aan de Voorweg. De raad stemde in met de stichting van een nieuwe openbare lagere school, de Bronsteeschool aan de Bronsteeweg. Er kwam ook een ulodeling in het gebouw, alle uloleerlingen van de Voorweg verhuisden naar de Bronsteeweg. Vanaf 1938 had de Bronsteeschool alleen nog maar een ulodeling. Alle lagereschoolleerlingen gingen naar de in dat jaar gereedgekomen school aan de

Het nieuwe gebouw bood onderdak aan zowel een lagere school als een ulo, heel gebruikelijk in die tijd. Al in 1928 was de school te klein en werden er twee lokalen bij gebouwd.

Montessorischool, de tweede openbare school

In het begin van de vorige eeuw kreeg het onderwijs volgens de methode van de Italiaanse arts en pedagoge Maria Montessori meer en meer bekendheid. Hierbij ontwikkelen de kinderen zich in hun eigen tempo met behulp van speciaal ontworpen materialen. In een particuliere woning in

De achterzijde van de Montessorischool aan de Haarlemse Churchilllaan (vroeger de Middenlaan) werd in 1924 door Maria Montessori zelf geopend. In dat jaar was dit deel van Haarlem nog Heemsteeds grondgebied.

De Maria Kleuterschool aan de Molenwerfslaan, 1929. De nis voor het Mariabeeld is op deze foto nog leeg.

Zuster Deodata met de kleuters van de Mariaschool.

Crayenestersingel. De ulo werd in 1968 – het was inmiddels een mavo – opgeheven. Tegenwoordig wordt het gebouw gebruikt voor buitenschoolse opvang.

Van Augustinus tot Molenwerf

Niet alleen in de dorpskern en rond de Bavokerk, maar ook in de Indische Buurt woonden veel katholieke gezinnen, zodat daar eveneens behoefte kwam aan een katholieke school. Op initiatief van pastoor IJzermans van de Sint Bavoparochie werd in 1925 aan de Molenwerfslaan de Sint Augustinusschool gebouwd. De school kwam onder leiding te staan van de zusters franciscanessen van Salzkotten uit Aerdhout en was aanvankelijk bestemd voor zowel jongens als meisjes. Ernaast kwam een kleuterschool, de Mariaschool, en in 1931 werd voor de jongens van de Indische Buurt de Sint Aloysiusschool, eveneens aan de Molenwerfslaan, gebouwd. Hier stonden geen zusters voor de klas, maar – net als op de Jozefschool – de broeders van De la Salle. Sinds 1966 zijn de jongens- en meisjesschool samen verdergegaan als R.K. School Valkenburg en in 1985 kwam de Mariakleuterschool daarbij. Tegenwoordig heet het hele complex aan de Molenwerfslaan – met ook een ingang aan de Cruquiusweg – Kindcentrum De Molenwerf, voor kinderopvang, onderwijs en activiteiten voor kinderen.

Legaat van mevrouw Jacoba Preyde-Ruygrok

In april 1928 kreeg het kerkbestuur van de Sint Bavoparochie een legaat van mevrouw Jacoba Maria Preyde-Ruygrok, bestaande uit haar woning Huize Lanckhorst met de tuin. Dit onder voorwaarde dat de bestemming een kerk, pastorie of school moest worden. De Jozefschool aan de Herenweg kampte al enige tijd met ruimtegebrek en had in Huize Postlust, naast de kerk aan de overkant van de school, drie leslokalen ingericht. Een nieuwe jongensschool was dus meer dan welkom. De gemeente kocht het huis op het terrein van Huize Lanck-

Aantekeningen van
juf Mulder van de
Augustinusschool, 1929.

St. Augustinusschool 1929 4 ^e klas Juf. Mulder	
<u>Achterste rij van L naar R</u>	
Vink	Wim Prijt
van Bakel	G. J. Bunt
Jan Prins	Kees Prins
onbekend	Arie Medenblik
onb.k.	onb.k.
<u>Middelste rij</u>	
Fransien Goosens	Rietje Snoeks
Mien Veen	Truus v. Rooden
Nel v. Son	de Jong
oosje Nooi	Mijntje Kres
Rie Prins	Coppens
Driessen	Joop Luiten
Henk Opstal	Niek Kersten
onb.k.	Jan Beusenkom
<u>Voorste rij</u>	
Rie de Groot	Visser
Annie v. Bakel	Truus Veldhuis
co Yd Burg	Jan Poeken
Thon Meijer	Willem Yd Pijl
Diependaal	

horst, waar een nicht van Jacoba Preyde woonde, om dit te laten slopen en op die plek de school te bouwen. Het duurde even voor de school klaar was, zodat een tweede noodbehuizing, villa Djokjakarta aan de Kerklaan, betrokken moest worden. In 1931 kon de Jacobaschool, genoemd naar de schenker, dan toch geopend worden. Ook hier kregen de broeders van De la Salle de leiding. Zij namen hun intrek in Huize Lanckhorst.

De Dreefschool, weer een openbare school

In december 1928 had de pas geopende Bronsteeschool 259 leerlingen, de Voorwegschool had er 278. Klassen van meer dan 45 leerlingen waren geen uitzondering. 'Dermate dichtbezette klassen zijn eenerzijds niet bevorderlijk aan een vruchtdragend onderwijs, ook voor het betrokken personeel wordt in dergelijke gevallen de taak wel heel zwaar', is te lezen in een brief van de Commissie Onderwijs aan B&W het verzoek een derde openbare lagere school te stichten. Ze zagen die school het liefst gebouwd 'op den hoek van de geprojecteerde Heemsteedsche Dreef, zuidelijk van het geprojecteerde plantsoen. Te verwachten is dat, wanneer de Heemsteedsche Dreef doorgetrokken zal zijn, zich daarlangs een drukke bebouwing zal ontwikkelen, waardoor ook deze school o.i. spoedig geheel bezet zal zijn.' De raad ging akkoord en de bouw kon beginnen. De nood was echter zo hoog dat, tot de opening van de school in augustus 1930, de school alvast begon in villa Djokjakarta aan de Kerklaan 111, tussen Blekersvaart en Herenweg tegenover het Schoollaantje.

Huize Lanckhorst, voormalig woonhuis van Jacoba Preyde op de hoek van de Lanckhorstlaan en de Bronsteeweg, werd eerst Broederhuis. Later werd het gesloopt en kwam er een kantoor van de AMRO-bank (nu Horling accountants en belastingadviseurs).

De Jacobaschool aan de nog smalle Lanckhorstlaan, circa 1930. Er is zelfs ruimte gemaakt voor een kleine voortuin.

Groei aantal leerlingen, 1895-1938

Ontwikkeling van het aantal leerlingen en de verdeling in procenten over openbaar en bijzonder onderwijs van 1895 tot 1938.

Jaartal	Aantal leerlingen	Openbaar	Protestants	Katholiek
1895	433	76	24	0
1905	687	32	19	49
1910	757	14	21	65
1915	782	10	26	64
1920	800	10	25	65
1924	1133	17	32	47
1931	2006	30	24	46
1938	2059	34	21	45

De openbare Crayenesterschool

Omdat het aantal inwoners in Heemstede bleef stijgen, werd in 1936 besloten dat er aan de Crayenestersingel opnieuw een openbare school moest komen. Met het oog op de omgeving moest de school er landelijk uit zien. Het werd een zevenklassige lagere school met een kamer voor het hoofd en de mogelijkheid er later een gymnastieklokaal aan te bouwen. In augustus 1938 konden de leerlingen op de Crayenesterschool welkom worden geheten. Burgemeester J.P.W. van Doorn verrichtte de opening, het eerste schoolhoofd was de heer S.H. Boot.

Uloscholen

Niet ieder kind ging na de lagere school naar het vervolgonderwijs. In 1900 was bij de Wet op de leerplicht vastgesteld, dat kinderen van hun zesde tot hun twaalfde jaar naar school moesten. Er waren uitzonderingen: boerenkinderen mochten tijdens de oogsttijd thuisblijven om te helpen oogsten. Een andere uitzondering waren meisjes: die mochten thuis gehouden worden om in het gezin te helpen. Voor kinderen die na hun twaalfde verjaardag nog enkele jaren onderwijs volgden, hadden veel lagere scholen een zevende

en achtste leerjaar. In deze zogenaamde kopklassen leerden ze behalve de gewone lagere schoolvakken ook Frans, Duits, Engels, handelskennis en wiskunde. Vaak was er zelfs een negende leerjaar. Deze vorm van onderwijs werd mulo (meer uitgebreid lager onderwijs) genoemd. Vanaf de invoering van de Lager Onderwijswet van 1920 ging dit schooltype verder onder de naam uloschool. Enigszins verwarrend, want de namen mulo en ulo zijn nog lang blijven bestaan. Wettelijk hoorde de ulo tot het lager onderwijs, het hoofd van de lagere school was ook het hoofd van de – meestal in hetzelfde gebouw gevestigde – uloschool.

De eerste lagere school in Heemstede, de openbare school aan de Voorweg, had ook de eer de eerste uloschool te mogen openen. Dat was in 1920. De school had zestien leerlingen en de heer J. de Jong was hoofd van beide scholen. Met de komst van de Bronsteeschool enkele jaren later verhuisde de ulo-afdeling naar de nieuwe school. De Jong verhuisde mee.

Iets vergelijkbaars deed zich voor bij de protestants-christelijke scholen. Toen in 1924 de Bosch en

In de hal van de Jacobaschool staat op een sokkel aan de muur dit beeld van Jean Baptiste de la Salle.

Glas-in-loodramen in de voormalige Dreefschool, waarin de basiskennis die je op school meekrijgt op fraaie wijze is verwerkt.

Hovenschool zijn deuren opende, werd de ulo-afdeling van de Nicolaas Beetsschool samen met het hoofd D.J. van der Stam daarnaartoe overgeplaatst.

Ook op de katholieke lagere scholen werd uitgebreid lager onderwijs gegeven. Voor meisjes gebeurde dat op de Antonius-school aan de Kerklaan. Voor jongens werd in 1929 in Huize Postlust aan de Herenweg 92 (nu Brokking en Bokslag Uitvaartbegeleiding) onder leiding van broeder Alexius ook een ulo gestart. Een andere groep jongens van twaalf jaar en ouder vond onderdak in de eveneens door de broeders van De la Salle geleide Jacobaschool aan de Lanckhorstlaan. Al gauw ontstond het plan een aparte uloschool te bouwen, naast het R.K. Verenigingsgebouw aan de Herenweg. In 1932 was de nieuwe Henricus uloschool, genoemd naar pastoor Henricus IJzermans, klaar. Broeder Wilhelmo was het eerste hoofd der school.

Kinderen die na de lagere school naar het gymnasium of de hbs wilden, moesten naar Haarlem. De enige middelbare schoolopleiding in Heemstede was Hageveld, toen nog kleinseminarie en dus alleen bestemd voor jongens die priester wilden worden.

Tien scholen

De Crayenesterschool was de laatste van de tien scholen, die in de periode 1899 tot 1940 in Heemstede zijn gebouwd. Of eigenlijk

van de negen, want de Montessorischool moest in 1927 wegens de annexatie worden 'afgestaan' aan Haarlem. Waren er in 1899 nog maar twee scholen, de Openbare Lagere School en de Protestantse School, in 1938 waren het er elf. Vier openbare, vijf katholieke en twee protestants-christelijke scholen. Opvallend is dat wat betreft de verdeling van de schoolgebouwen over de gemeente, het zuidelijk deel er bekaaid vanaf kwam. Kinderen van de Glip moesten of een eind lopen of in Bennebroek naar school.

Oprichtingsdata scholen

Oprichtingsdata lagere scholen

1625	Openbare Lagere School, later Voorwegschool
1852	Bijzondere Protestantsche School, later Nicolaas Beetsschool
1899	Sint Antoniuschool
1904	Sint Jozefschool
1924	Bosch en Hovenschool
1924	Montessorischool
1924	Sint Augustinusschool
1927	Bronsteeschool
1930	Dreefschool
1931	Sint Aloysiuschool
1931	Jacobaschool
1936	Crayenesterschool

Na de Tweede Wereldoorlog zijn er nog enkele scholen bijgekomen: de Ark, de Beatrixschool, de Evenaar en de Icarus.

Het derde Hageveld

Een heel bijzondere school is Hageveld, een kleinseminarie dat in 1920 in Heemstede neerstreek. Een kleinseminarie is een instelling van secundair onderwijs, waar de leerlingen worden voorbereid op de eigenlijke priesteropleiding in een grootseminarie. Hageveld is in 1817 gesticht. De eerste vestiging was in Driehuis, de tweede in Voorhout, de derde in Heemstede. Het monumentale complex wordt omgeven door bos en een ringgracht, heeft een eigen boerderij, slagerij en bakkerij, werkplaatsen in de kelders en een kapel met een enorme dubbelwandige koepel, een echo van de Sint-Pieter in Rome.

Omdat de vestiging in Voorhout te klein werd, kocht bisschop Callier van Haarlem in 1920 het 72 hectare tellende landgoed 't Groot Clooster in Heemstede. De naam herinnert aan het middeleeuwse bernarditenklooster Porta Coeli. Tijdens het beleg van Haarlem in 1572-1573 werd het geplunderd. Nu het terrein weer in handen kwam van de katholieken werd in de ogen van de bisschop een historisch onrecht ongedaan gemaakt. In september 1923 namen de eerste 320 seminaristen hun intrek.

Als architect werd Jan Stuyt in de arm genomen. Dat was geen verrassing.

In katholieke kringen was hij onbetwistbaar de eerste keus. Ook in Heemstede had hij naam gemaakt als medeontwerper van het raadhuis en het uitbreidingsplan, alsmede van de volkswoningbouwprojecten aan beide zijden van de Binnenweg. Hij was als hoofdopzichter voor architect Joseph Cuypers werkzaam geweest bij de eerste fase van de bouw van de nieuwe Sint-Bavokathedraal. Callier kende hem goed en had een blind vertrouwen in hem.

De ligging van het landgoed was heel gunstig voor de functie die het diende te vervullen. Het lag aan de oostelijke rand van Heemstede, had het Spaarne en het Heemsteeds Kanaal als natuurlijke grenzen en werd omringd door landerijen en bos. De seminaristen dienden immers afgezonderd van de burgersamenleving en onder de leiding van priesters aan hun gymnasiale en religieuze opvoeding te werken. Het gebouw diende een instrument te zijn ten dienste van een collectief leven in afzondering onder een alomvattende regel. Hageveld vormde bij wijze van

De volle eetzaal van Hageveld.

spreken een kloostergemeenschap in Heemstede.

Met ingang van het schooljaar 1965-1966 werd het gymnasium van het seminarie opengesteld voor externen, jongens uit Heemstede en omgeving. Anno 2017 is Hageveld een bloeiende vwo-school. De religieuze setting is verdwenen, maar door alle historische en maatschappelijke ontwikkelingen van de laatste tweehonderd jaar heen is Hageveld tot op de dag van vandaag zijn 'roeping' nagekomen: de opleiding van tieners naar de volwassenheid.